University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

'N PRAKTIES-TEOLOGIESE PERSPEKTIEF OP HOOP AS PASTORALE BEMAGTIGING EN VERRYKING IN DIE ROUPROSES

WILLEM JACOBUS SMITH

Ter vervulling van die vereistes vir die graad

PHILOSOPHIAE DOCTOR
(Praktiese Teologie)

Fakulteit Teologie

Universiteit van Pretoria

Oktober 2002

Promotor: Prof Dr Yolanda Dreyer

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

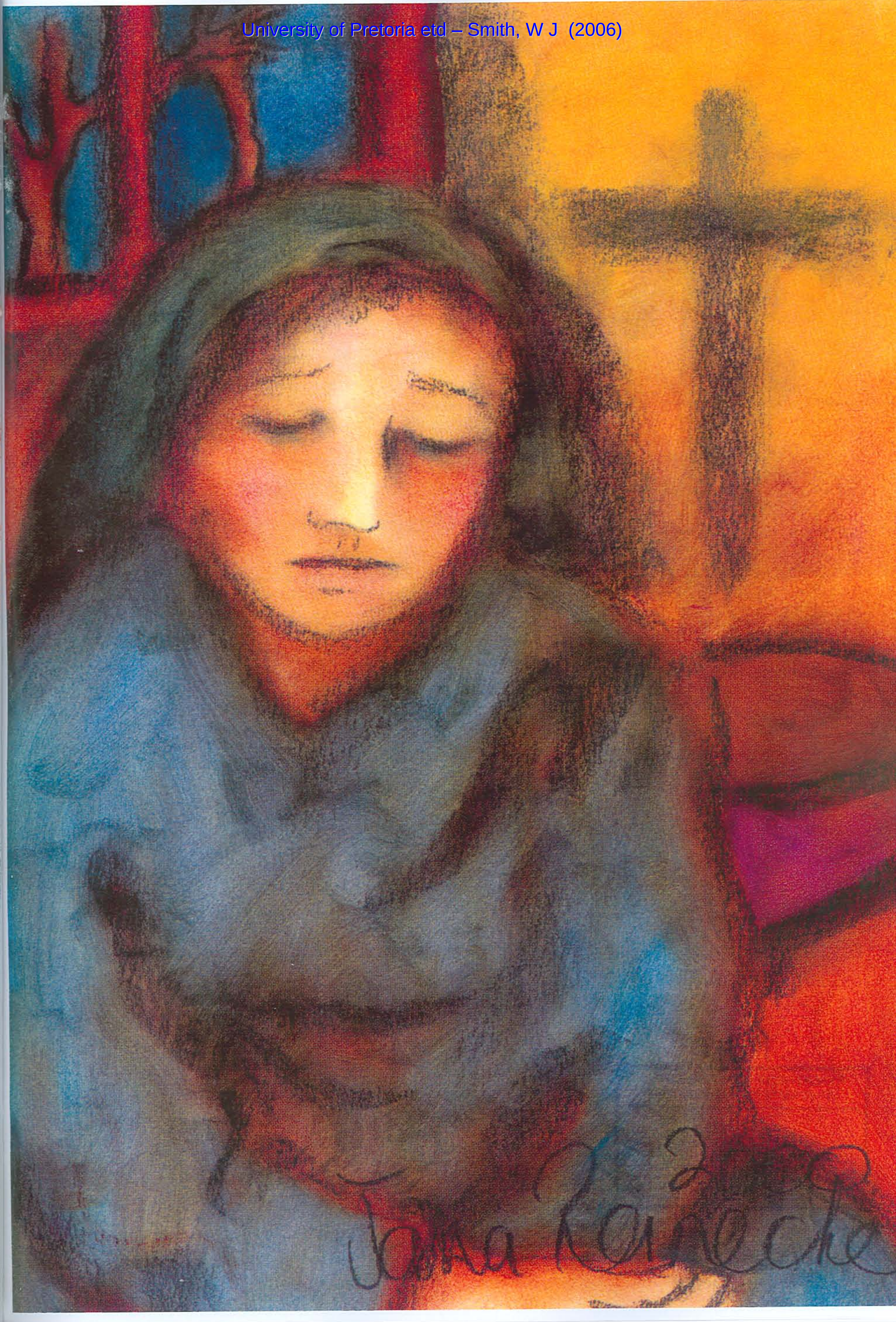

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

DE VLESELIJKE WONING

- N Reynders / H Dorrestijn –

ALS DE BALKEN GAAN VERSAKKEN
HET BEHANG DAT BLADDERT AF,
ALS DE DEURSCHARNIEREN PIEPEN,
ZWIJGT HET HUISBAAS ALS HET GRAF,
LAST VAN TOCHT, LAST VAN LEKKAGE
IN DE WONING DIE HIJ GAF;
DE HUISBAAS DENKT NIET AAN HERSTELLEN
OOK AL PEIGERT HET JE AF.

WANT EEN MENSCH WOONT IN ZIJN LICHAAM,
MAAR HIJ HEEFT HET MAAR TE HUUR
EN DE GROTE STILLE HUISBAAS
BLIJKT HARTVOCHTIG OP DEN DUUR.

ALS DE BEENDEREN GAAN VERMOLMEN
DE HUID WORD SCHILFERACHTIG WIT,
DE HUISBAAS DENKT NIET AAN EEN VERFJE
OOK ALS JE SMEEKT EN BID
EN AL KRAKEN JE GEWRICHTEN,
ZIEKE DARMEN ZIEK GEBIT;
DE HUISBAAS VALT NIET TE VERMURWEN
NIET DOOR LEKKAGE, NIET DOOR SPIT.

WANT DE MENSCH WOONT IN ZIJN LICHAAM,
MAAR HIJ HEEFT HET MAAR TE HUUR.
EN DE GROTE STILLE HUISBAAS
BLIJKT HARDVOCHTIG OP DEN DUUR.

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

Vir elkeen
wie se storie van lyding
nog nie hoopvol deur die
storie van die Medelyer
verryk is nie

DANKBETUIGING

Kom ek vertel vir jou 'n storie ... Om jou storie te kan vertel, is om dit saam met ander te doen. Hierdie is meer as my storie; dit is ook ander mense se storie – dit is ons storie.

Natuurlik is hierdie studie net 'n bladsy in die storieboek van die geskiedenis waarin die Groot Outeur van Stories, aan my die voorreg en onuitspreeklike genade gegee het om medeskrywend 'n verhaal te vertel. God word ervaar ... alleen deur 'n storie. God is die outeur van alle menslike stories en daarom is daar in alle menslike stories die manifestering van God se genade. Die totale Christelike geloof vertel die storie van God se liefdevolle teenwoordigheid deur die Jesus-storie. My storie is 'n gebed van dankbaarheid teenoor die anders-magtige God wat in elke moment van my lewe radikaal nuut en bevrydend anders intree. Deur God is ek begenadig om 'n hopelose storie hoopvol te kon vertel. Mag die stories van hoop wat ek vertel, gekenmerk word deur dankbaarheid teenoor God wat aan die kruis en in die leë graf aan my 'n storie van HOOP vertel het.

Dit kos wysheid, leiding en begrip om 'n storie te vertel wat die moeite werd is.

My storie van hoop is 'n opregte dankie-sê teenoor mense wat my vertel het hoe om my storie te vertel en waar ek aan my storie moes skaaf:

Professor Yolanda Dreyer. Sy het as promotor die leiding in my studie oorgeneem nadat ek alreeds my storie begin vertel het. Haar insig, professionele leiding, akademiese voortreflikheid, maar ook haar mede-menslike luister en verstaan van lyding, was van besondere waarde in die voltooiing van hierdie studie. Sy het, toe my storie soms wou doodloop, as mentor met raad en leiding meegeskryf. Die waarde van haar tyd en onbaatsugtige betrokkenheid by hierdie studie sal nie bepaal kan word nie.

Professor T F J Dreyer, my aanvanklike mentor van hierdie verhaal en studieleier by voorafgaande studies. Sy solidariteit met mense en ook met my, was vir my 'n aansporing om hierdie verhaal te kon vertel. Reeds vanaf vroeë studentejare het sy wysheid en opregte belangstelling, my verhaal rigtinggewend gestuur.

Professor A G van Aarde, vir wie ek sedert my studentedae net die hoogste agting en respek het. Hy was as kwaliteitsbestuuder van die Teologiese Fakulteit voortdurend 'n klankbord waarteen die akademiese gehalte van hierdie studie gereflekteer kon word. Die aantal ure wat hy saam met my spandeer het, was van groot waarde om struktuur aan my storie te kon gee.

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

Professor GMM Pelser, emiritus-professor in Nuwe Testamentiese studies. Hy was as eksegeet vir my van groot hulp, deurdat hy my begelei het om die Eintlike storie, soos ver-beeld in die Jesus-gebeure, te integreer met my storie.

Professor J C Müller. Sy bedrewenheid om stories te vertel was van groot waarde sodat ek my storie verrykend kon vertel. Ek dank hom vir sy tyd en sinvolle bydraes.

Dit kos tyd om 'n storie te vertel.

Mej. Thea Heckroodt by die Akademiese Inligtingsdiens van die Universiteit van Pretoria het háár tyd mý tyd gemaak. Haar belangstelling in die vordering van my verhaal en uitmuntende kennis van die beskikbare inligtingstelsels en elektroniese tegnologie, het aan my toegang tot ander se stories, nasionaal sowel as internasionaal verleen.

Dit kos geld om 'n storie te vertel.

Die Kuratorium vir Teologiese Opleiding van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het by wyse van 'n beurstoekenning gedeeltelik die voltooiing van hierdie studie moontlik gemaak het. Daarvoor is ek opreg dankbaar.

Die Nederduistch Hervormde Gemeente Benoryn het die reprodusering van hierdie studie finansieel gedra. Ook daarvoor wil ek dank betuig.

Dit kos 'n oor om 'n storie te hoor.

Die Kerkraad van die Nederduitsch Hervormde Gemeente Benoryn vir die begrip, ondersteuning, aanmoediging en liefde tydens die duur van my studie. My dank dat hulle voorsiening gemaak het vir die voortgang van die gemeentelike bediening tydens my studietydperk. Opregte dank aan lidmate wat belangstellend na my storie gevra het en hulle ondersteuning gebied het.

Dit kos belangstelling en betrokkenheid van binne om die konteks van 'n storie te verstaan.

My vriende, familie en kollegas, die mense na aan my: teenoor julle is ek dankbaar vir woorde van aanmoediging, belangstelling en ondersteuning. Graag sonder ek my ouers en skoonouers uit, wat 'n spieël is waarin die ontginning van my storie gereflekteer kon word.

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

Dit kos 'n ruimte van geborgenheid waarbinne 'n storie vertel kan word.

Aan my gesin is ek dank verskuldig wat nie in 'n storie oorvertel kan word nie. My vrou, Susan: "You let me fly so high. Thank God for you, the wind beneath my wings" (Bette Midler). My seuns, Innes en Stephan: julle is God se geskenk aan ons. Ek moes baie keer "nee" sê wanneer julle my geroep het om julle storietyd met my te deel. Mag julle in die seer van die lewe leer om met stories vol Hoop te leef. Dankie vir julle liefde!

Dit kos ander se stories om 'n storie te vertel.

Daar is aan die einde van hierdie studiewerk 'n ellelange lys van bronne vermeld; mense wat onwetend 'n groot aandeel gehad het om my storie skerper en selfs beter as ekself te kon sê. My dank aan elkeen wat hulle eie verhale gegee het, sodat ek my eie storie kon vertel.

Mag daar steeds stories van Hoop vertel word, selfs en veral teen alle hoop in, want die Storiemaker en Storieverteller wat lewend teenwoordig by ons is, vertel steeds stories van geloof, liefde en hoop. Mag hierdie stories van Hoop nie alleen in jou ver-*beeld*-ing leef nie, maar mag die lewende hoop van die ver-beeld-ende en ver-beeld-ingryke God, wie se storie aan elkeen die polsslag van die lewe verleen, werklike hoop in jou hooploosheid bring.

"Toe daar geen hoop meer oor was nie, het Abraham nog gehoop en geglo ... en aan God die eer gegee" (Rom 4:18a en 20b).

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

INHOUDSOPGAWE

BLADSY

HOOFSTUK 1

ROU AS HOOPLOSE SMART 001

1.1 Inleidende opmerkings 001
1.2 Probleemstelling 001
1.3 Oorsig van bestaande ondersoeke 005

1.3.1 Rousmart in die Psigologie 008
1.3.2 Rousmart in die Praktiese Teologie 010
1.3.3 Verryking deur Godsbeelde 012
1.3.4 Verryking deur die narratiewe metode 014

1.4 Ondersoekleemte 014
1.5 Metode van ondersoek 017

1.5.1 Interpretasiemoontlikhede 017
1.5.2 Die teorie van simboliese interaksie 023
1.5.3 Deelnemende betrokkenheid in rousmart 030
1.5.4 Metodologiese verantwoording 031
1.5.5 Bemagtiging deur kommunikasie 032

1.6 Program van ondersoek 033

HOOFSTUK 2

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

ROUSMART AS PROSES 037

2.1 Inleidende opmerkings 037
2.2 Rousmart 041
2.3 Verbande tussen verlies, nood, trauma en lyding 046

2.4 Rousmart as 'n gegewe gebeure 048

2.4.1 Dimensies van rousmart 048

a. Antisipatoriese of vervroegde rou 050
b. Skielike of traumatiese rou 051
c. Kroniese of "no end"-rou 051
d. "Near miss"-rou 051
e. Patologiese rou 052
f. "Tragic sense of life"-rou 052

2.4.2 Fases wat die rousmartsituasie kenmerk 054

a. Skok 054
b. Ontkenning 055
c. Opstand 056
d. Onderhandeling 057
e. Depressie 058
f. Aanvaarding 059

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

2.4.3 Emosies van rousmart 062

a. Verlatenheid 063
b. Nietigheid 065
c. Benoudheid 068

2.4.4 Vooronderstellings aangaande "rouwerk" 069
2.4.5 Die depressie van rousmart 071

a. Depressie as simptoom ("d") 072
b. Depressie as sindroom ("D") 074

i. Major depressie 074
ii. Minor of subsindromale depressie 075

2.4.6 Momente in die rouproses 076
2.4.7 Kroniese of patologiese rou 079
2.4.8 Faktore van patologiese rou 084

i. Neuroses 085
ii. Psigoses 087

a. Verhoudingsfaktore 089
b. Omstandigheidsfaktore 090
c. Historiese faktore 090

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

2.4.9 Kenmerke van patologiese rou 091

a. Kroniese roureaksie 091
b. Vertraagde roureaksie 091
c. Oordrewe roureaksie 091
d. Verborge roureaksie 092

2.5 Rousmart as dinamiese proses 092
2.6 Routake 094

2.6.1 Aanvaarding van die werklikheid van verlies 095
2.6.2 Ervaring van die intense pyn van verlies 095
2.6.3 Aanpassing na afloop van die verlies 095
2.6.4 Herinvestering in ander verhoudings 097

2.7 Tydsduur van die rousmartproses 098
2.8 Die invloed van die bewuste en onbewuste in rousmart 099
2.9 Sosiale en relasionele invloede op die rouproses 102
2.10 Ontmitologisering van rou 106

2.10.1 Herinnering as ontmitologisering 107
2.10.2 Voorkoming as ontmitologisering 108
2.10.3 Opoffering van die eie ek as ontmitologisering 108
2.10.4 Bemagtiging as ontmitologisering 109

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

HOOFSTUK 3

GODSBEELDE AS BEMAGTIGING 114

3.1 Inleiding 114
3.2 Analogiese of metaforiese spreke oor God 117
3.3 Ontoereikendheid van Godsbeelde 119
3.4 Metafore en verlies 123
3.5 Rol van metafore by pastor en pastorant 134
3.6 Rol van metafore by die geloofsgemeenskap 137

3.6.1 Kerugma 138
3.6.2 Didache en diakonia 139
3.6.3 Koinonia 140

3.7 Godsbeelde as verryking van die rousmartproses 141

3.7.1 Monargiese of juridiese beelde 142
3.7.2 Familiebeelde 146
3.7.3 Vriendskapsbeelde 156
3.7.4 Beeld van God as Geliefde 160

3.8 Jesus Christus as beeld van God 163

3.8.1 Hoop op ander mense 166
3.8.2 Hoop op God 167

3.9 Godsbeelde: 'n Keuse 169
3.10 Skematiese voorstelling 176

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

HOOFSTUK 4

'N NARRATIEF-PASTORALE VERRYKING IN DIE SOEKE NA HOOP 177

4.1 Inleiding 177

4.2 Die verband tussen metafore en narratiewe teologie 182

4.2.1 Ervaring, ver-beeld-ing en verandering 183

4.2.2 Metafore, ver-beeld-ing en verandering 183

4.3 Narratiewe verryking deur pastorale betrokkenheid 187

4.3.1 Die noodverhaal 187

4.3.2 Die storie van die verlede 189

4.3.3 Die verduisterde toekomsverhaal 190

4.3.4 Die hervertelde storie van die verlede 191

4.3.5 Die ver-beelde toekomsverhaal 194

4.4 Pastorale strategie 195

4.5 Die bruikbaarheid van 'n narratief-pastorale benadering 197

4.5.1 Die storie van die soeke na die self 198

a. Die betroubare self 198

b. Die outentieke self 198

4.5.2 Die storie van die soeke na God 199

4.7 Herinterpretasie en hervertelling 200

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

HOOFSTUK 5

HOOP TEEN ALLE HOOP 202

5.1 Inleiding 202
5.2 Hoop, belofte en vervulling 202

5.2.1 Die "reeds" en die "nog nie" 207
5.2.2 Die basis van hoop: God in Jesus Christus 210
5.2.3 Verlies, geloof, hoop, liefde en gebed 214

a. Verrykende ver-beeld-ing van God in die verhaal van *verlies* 217
b. Verrykende ver-beeld-ing van God in die verhaal van *geloof* 218
c. Verrykende ver-beeld-ing van God in die verhaal van *liefde* 220
d. Verrykende ver-beeld-ing van God in die verhaal van *hoop* 221
e. Verrykende ver-beeld-ing van God in die verhaal van *gebed* 225

i) Aanbiddings-karakter 226
ii) Voorbiddings-karakter 227
iii) Lofprysings-karakter 227

5.3 Aanduidings van verryking 229
6.1 Slotwoord 251

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

HOOFSTUK 6

'N KORRELERENDE UITGANGSWOORD 238

LITERATUURVERWYSINGS 247

SUMMARY 270

University of Pretoria etd – Smith, W J (2006)

SUMMARY

Nobody has a safeguard against loss. All people experience loss and the accompanying grief process during their lifetime. Grieving is a complex process. There are many different forms of grief. The grief process is understood in this study as identifyable moments rather than successive stages. The moments of grief are experienced on an unconscious level and vary in intensity. The role of the counsellor is to facilitate the process of bringing the experiences of grief into the conscious. This provides the counselee with the opportunity to work through his or her experience of loss.

The contention of this study is that an existential experience of God's presence can counteract the despair often associated with loss and the grief process. A method of story telling is used to bring hopeless stories into the empathic presence of God. Hope then becomes possible.

A person's experience of God is articulated by means of metaphors. Some of these are shared with the faith community as a whole, whereas other metaphors express the person's individual experience of God. The different God images function in relation to one another. This study investigates how images of God can be harmful or helpful to the counselee in the grief process. The use of imagery assists in bringing the person's perceptions of God to conscious awareness. By means of questions asked from a not-knowing position the counselor helps to facilitate the telling of their story of grief, the story of God's presence, and eventually their new story of hope for the future. The counselee experiences consolation, healing, liberation and a victory which becomes an existential reality in God's presence. This pneumatic event is understood as God's deliverance through Jesus Christ from a situation of hopelessness. This liberation takes place here-and-now. At the same time it is open toward the future.